

उक्तामिण उक्तांतस्य विषयतांम्रियमाणस्य ॥ १७ ॥ अरिष्टानिमृत्युसूचकानि ॥ १८ ॥ इतिशांति० मोक्ष० नै० भा० चतुर्दशाधिकत्रिशततमोऽध्यायः ॥ ३१४ ॥ ॥ ७३ ॥ कथमेकोह्य
चेतनइतिचेतनाचेतनविभागमाक्षिपतस्तवोभावपि किंचेतनौ अचेतनौवासंमतौ नांत्यः जगदांध्यप्रसंगात् नाद्यः दृश्यमानस्यदृग्दृश्यविभागस्यदुरपन्हवत्वात् अथयथामलयेचंदनाचंदनावपिचंदनावेवभा
वतएवमनादिसंयोगाच्चेतनाचेतनावपितौचेतनावेवभवतइतिब्रूषे तदपिन स्वभावस्यापरिहार्यत्वादित्याह नशक्यइति ॥ १ ॥ २ ॥ स्वभावतःअज्ञोपिआरोपितेनज्ञत्वेनउपयुंक्तेभुंक्ते तान्गुणान् ॥ ३ ॥ त

तथैवोक्तामिणःस्थानंदेहिनोवैविपद्यतः ॥ कालेनयद्विप्राप्नोतिस्थानंतत्प्रब्रवीहिमे ॥ १७ ॥ सांख्यज्ञानंचतत्त्वेनपृथग्योगंतथैवच ॥ अरिष्टानिचतत्त्वानिवक्तु
मर्हसिसत्तम ॥ विदितंसर्वमेतत्तेपाणावामलकंयथा ॥ १८ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांति० मोक्ष० प० याज्ञवल्क्यजनकसंवादेचतुर्दशाधिकत्रि
शततमोऽध्यायः ॥ ३१४ ॥ ॥ ७३ ॥ याज्ञवल्क्यउवाच नशक्योनिर्गुणस्तातगुणीकर्तुंविशांपते ॥ गुणवांश्चाप्यगुणवान्यथातत्त्वंनिबोधमे ॥
॥ १ ॥ गुणैर्हिगुणवानेवनिर्गुणश्चागुणस्तथा ॥ प्रादुरेवंमहात्मानोमुनयस्तत्त्वदर्शिनः ॥ २ ॥ गुणस्वभावस्त्वव्यक्तोगुणान्नैवातिवर्तते ॥ उपयुंक्तेचतानेवस
चैवाज्ञःस्वभावतः ॥ ३ ॥ अव्यक्तस्तुनजानीतेपुरुषोज्ञःस्वभावतः ॥ नमत्तःपरमोस्तीतिनित्यमेवाभिमन्यते ॥ ४ ॥ अनेनकारणेनैतदव्यक्तंस्यादचेतनं ॥ नित्य
त्वाच्चाक्षरत्वाच्चक्षरत्वान्नतदन्यथा ॥ ५ ॥ यदाऽज्ञानेनकुर्वीतगुणसर्गंपुनःपुनः ॥ यदात्मानंनजानीतेतदात्मापिनमुच्यते ॥ ६ ॥

हिमुख्योभोक्ताकिंपुरुषइत्याशंक्यनेत्याह अव्यक्तइति अव्यक्तोऽदृश्योदृग्गात्मानजानीतेनभुंक्तेच यतः मत्तआत्मनोन्यंभोग्यमर्थंनपश्यति अभिमन्यतइतिव्युत्थानाभिप्रायेणोक्तं ॥ ४ ॥ अनेनभोक्तृत्वाभो
क्तृत्ववैलक्षण्येन एतद्व्यक्तंप्रधानंस्वभावतःअचेतनमपितदन्यथाततोभोक्तुःसकाशादन्यथाविपरीतंअभोक्तृनस्यात् कथंजडेभोक्तृत्वमतआह अक्षरत्वात्क्षरत्वाच्चेति क्षराक्षरात्मत्वात् चिदचिदात्मकत्वा
त्तस्यभोक्तृत्वंनतुकाष्ठकुड्यवदचेतनांशमात्रस्येत्यर्थः नित्यत्वाच्चभोग्यभोक्तृविभागस्य नकश्चिद्विषयइत्यर्थः ॥ ५ ॥ ननुजतुकाष्ठयोरिवतुल्यस्वभावयोःसंश्लेषोदृष्टोनतुकाष्ठाकाशयोरितिचिदचितोःसंब
धोदुर्निरूपइत्याशंक्याह यदेति अज्ञानेनेतिच्छेदः गुणसर्गंगुणसंसर्गं आद्योयदाशब्दोयस्मादर्थे यदितिपाठःस्वच्छः यस्मादाध्यासिकोयमज्ञानकृतआत्मनिगुणसंसर्गस्तस्माद्यावदात्मानमसंगंनजानातिताव
न्नमुच्यतेइत्यर्थः ॥ ६ ॥